

користування ним.

Тестовий контроль - це один з елементів зворотного зв'язку, який дозволяє оцінити рівень професійної підготовки студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1.Булах І.С.,Шило І.М. Мотивація навчання і валідізація оцінювання рівня знань//Педагогіка і психологія.Вісник АПН.-1996.-С.125-129.

2.Духанина И.В.Особенности преподавания латинского языка в мед.вузе/ Бел.ГУ/ Лингводидактические проблемы обучения иностранным языкам: межвуз.сборник научных трудов под ред.Л.Н.Борисовой.-Белгород,2005.-Вып.4.-С.70-74.

УДК 811'42:811.124

Беляєва О. М.

Українська медична стоматологічна академія, м. Полтава МОВНА КАРТИНА СВІТУ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПАРЕМІОЛОГІЇ (на матеріалі латинськомовних зоопаремій)

Стаття присвячена латинськомовним зоопареміям. Уточнено характерні ознаки паремій. Виявлено семантико-когнітивні особливості паремій із зоолексемами. Показано, що зоолексемам, які слугують ядром проаналізованих пареміологічних одиниць, притаманна естимативність й аксіологічність, вони можуть мати експліцитно чи імпліцитно виражену негативну, позитивну або нейтральну конотацію. У висновках зазначається, що особливість латинськомовних паремій полягає в тому, що вони слугують універсальною метафорою, своєрідним культурним кодом, в якому «закарбовані» типові ситуації, загальновідомі, так звані вічні правила чи принципи поведінки, моральні закони, що були сформульовані на основі накопиченого колективного життєвого досвіду, і значна частина яких не втратила своєї актуальності й у XXI столітті.

Ключові слова: мовна картина світу, латинська мова, зоопаремії, зоолексеми, метафора, конотація.

The article is devoted to Latin zooparoemias. The characteristic signs of paroemias have been specified. The semantic and cognitive features of paroemias with zoolexemes have been revealed. It has been shown that zoolexemes, which serve as the nucleus of the analyzed paroemiological units, are characterized by naturalness and axiological character, they can have explicitly or implicitly expressed negative, positive or neutral connotations. The conclusions note that the peculiarity of the Latin-speaking paroemias is that they serve as a universal metaphor, a kind of cultural code in which typical situations, well-known, so-called eternal rules or principles of behavior, moral laws that were formulated on the basis of the accumulated collective life experience, and a significant part of which has not lost its relevance in the 21st century.

Key words: the linguistic picture of the world, paroemia, Latin, zooparoemias, zoolexemes, metaphor, connotation.

Стаття посвящена латинским зоопаремиям. Уточнены характерные признаки паремий. Выявлены семантико-когнитивные особенности паремий с зоолексемами. Показано, что зоолексемам, которые являются ядром проанализированных паремииологических единиц, присуща эстимативность и аксиологичность, они могут иметь эксплицитно или имплицитно выраженную негативную, позитивную или нейтральную коннотацию. В заключении

отмечается, что особенность латинских паремий заключается в том, что они являются универсальной метафорой, своеобразным культурным кодом, в котором «запечатлены» типичные ситуации, общеизвестные, так называемые вечные правила или принципы поведения, моральные законы, сформулированные на основе накопленного коллективного жизненного опыта, и значительная часть которых не потеряла своей актуальности и в XXI веке.

Ключевые слова: *языковая картина мира, латинский язык, зоопаремии, зоолексемы, метафора, коннотация.*

Постановка проблеми. Мова – один з основних інструментів спілкування, найміцніша суспільна зброя, за допомогою якої людський потік стає етносом, унікальний засіб, який формує націю шляхом створення, збереження, передачі й примноження культури, традицій, суспільної самосвідомості певного мовленнєвого колективу. Свого часу В. фон Гумбольдт писав, що розмаїття мов відкриває нам багатство світу й того, що ми пізнаємо в ньому, і людське буття стає для нас значно ширшим, адже різні мови у виразних і дієвих рисах пропонують нам різні способи мислення та сприйняття [5, с. 349]. Таке розуміння мови з-поміж іншого призвело до виникнення надзвичайно ємного терміна «мовна картина світу», яким у різних контекстах і в межах різних наукових парадигм послуговується не одне покоління науковців (Ю. Апресян, Ф. Бацевич, Є. Бартмінський, Л. Вайсгербер, А. Вежбицька, Л. Вітгенштейн, І. Голубовська, В. фон Гумбольдт, В. Даниленко, В. Жайворонок, І. Живицька, І. Заремська, О. Комар, Ю. Краулов, О. Корнілов, М. Кочерган, К. Красовська, О. Кубрякова, В. Маслова, А. Плахтій, З. Попова, В. Постовалова, О. Потебня, О. Селіванова, Е. Сепір, С. Серьогіна І. Стернін, В. Телія, С. Тер-Мінасова, В. Ужченко, Б. Уорф, М. Чижова, І. Штерн й ін.).

Услід за М. Серьогіною, під мовною картиною світу розуміємо сукупність зафіксованих у різномірних мовних одиницях знань, досвіду й уявлень певного етносу про дійсність і навколишній світ, відображених у системних значеннях мовних знаків [12, с. 263]. Ми також поділяємо думку дослідниці, що яскравими репрезентантами таких стереотипних уявлень, знань і досвіду слугують паремії, що утворюють пареміологічну картину світу та які є інваріантною складовою мовної картини світу *ibid*.

Латинськомовним пареміям присвячені розвідки О. Грущак [4], Н. Науменко й І. Шибасєвої [9], М. Петришин [10; 11], К. Третьякової [13]. Наш інтерес до латинськомовних паремій передусім зумовлений тим, що латинські прислів'я, приказки, інші пареміологічні одиниці не лише слугували першоджерелом формування та поповнення пареміологічного фонду практично всіх європейських мов, які запозичували їх багатьма шляхами, як-от пряме запозичення, калькування або перефразування, а й, незважаючи на свою часову віддаленість, не втратили своєї актуальності й нині, адже в них сконцентрована тисячолітня народна мудрість, під якою розуміють багатовіковий життєвий практичний досвід і результат пізнання явищ природи, звичаїв народу, особистого й суспільного життя, історії і психології, оброблений народною фантазією і творчою уявою [7, с. 8], вони яскраво ілюструють притаманну їхнім творцям афористичність мислення і гостроту думки [14, с. 7].

У контексті нашого дослідження важливим є твердження К. Красовської, що «зв'язок між ментальними рисами народу та мовними знаками культури можна простежити у двох напрямках: ідучи від ментальних рис, знайти їх відображення у

мовних знаках культури, і навпаки – за допомогою аналізу мовних знаків культури виявити ментальні риси, характерні для народу-носія мови [8, с. 120] і думка знаної української дослідниці І. Голубовської, яка підкреслює, що паремії, віддзеркалюючи загальнолюдські пріоритети, водночас фіксують національно зумовлені ціннісні уявлення народу про світ і своє буття в ньому. Це робить пареміологічні одиниці аксіологічно значущими мовними величинами, дослідження яких спрямоване на виявлення ієрархії цінностей носіїв певної культури і мови [3].

Завдання дослідження: уточнити ознаки паремій, проаналізувати латинськомовні зоопаремії, виявити семантико-когнітивні особливості паремій із зоолексемами.

Джерельною базою розвідки слугували латинськомовні паремії (усього 179 одиниць), зафіксовані в довідковій літературі [1; 2; 7; 14].

Виклад основного матеріалу. У пропонованому дослідженні розглянуто зоопаремії, що є складовою латинськомовного пареміологічного фонду, який слугував підґрунтям колективної європейської мовно-культурної пам'яті. Услід за Ж. Колоїз, Н. Малюгою та Н. Шармановою [6] до пареміологічних одиниць нами віднесено прислів'я, приказки, афоризми, примовки, «ділові» вислови, повір'я, прикмети, замовляння, нісенітниці, казкові формули тощо. Одночасно ми розглядаємо паремії як тексти – фольклорні чи книжні, яким притаманна автосемантия, тобто, вони мають самодостатнє значення і можуть вживатися самостійно *ibid*. Ми також поділяємо думку К. Третьякової щодо того, що «закладений у пареміях зміст, має тему (або теми), отже, паремії ситуативні. Ситуативність паремій двозначна: з одного боку, їх уживання обмежується ситуацією, з іншого, вони самі моделюють ситуацію, уточнюють, окреслюють або називають її [13, с. 64]». Такий погляд уможливорює одночасне віднесення паремій до одиниць мови й одиниць мовлення. Синтезуючи погляди дослідників [6; 10; 11; 12; 13] на сутність поняття «пареміологія», нами виокремлені такі основні ознаки паремій: алегоричність, афористичність, метафоричність, відносна лаконічність, експресивність, узагальненість смислів, які транслюються, естимативність, аксіологічність, канонізованість, сталість (лексична, граматична), відтворюваність, ситуативність.

Щодо зоопаремій, то цей клас паремій викликає надзвичайний інтерес з огляду на те, що зазвичай вони функціонують як універсальна культурна метафора, своєрідний культурний код, в якому сутнісні ознаки людини, взаємовідносини між людьми розкриваються шляхом наділення певними людськими якостями й характеристиками представників тваринного світу [15].

Пареміологічна активність зоолексем, до яких нами включені й орнітолексеми, ентомолексеми, а також назви живих організмів, які належать до класів Amphibia, Delphinidae, Reptilia, зумовлена тим, що вся історія існування *homo sapiens*, розвитку людської цивілізації щонайтісніше пов'язана з тваринним світом: тварини забезпечували людину їжею і сировиною, вони слугували джерелом матеріальних благ, їм поклонялися, вони були елементом розваг (і жорстоких зокрема) античних народів.

Результати дослідження засвідчили, що в латинськомовній пареміології найчастіше трапляються зоолексеми, які номінують представників як свійських, так і диких тварин, ареалом поширення і природним середовищем проживання яких було (є) Середземномор'я, так і екзотичних тварин, птахів, комах, плазунів,

амфібій: *equis* / *caballus* (кінь), *asīnus* (осел), *asellus* (осленя), *canis* (собака, пес), *cattus* (кіт), *feles*, *var. felis* (кішка), *catūlus* (щенья, а також іноді кошенья), *ovis* (вівця), *agnus* (ягня), *capra* (коза), *caper* / *hircus* (козел), *leo* (лев), *lerys* (заєць), *vulpes* (лисиця), *mus* (миша), *lupus* (вовк), *ursus* (ведмідь), *cervus* (олень), *haedus* (козел), *bos* / *taurus* (бик), *vitūlus* (теля), *mula* (мул), *sus* (свиня), *aper* (вепр, дикий кабан), *camē(l)lus* (верблюд), *simia* (мавпа), *elephantus* (слон), *aquīla* (орел), *columba* (голуб, голубка), *hirundo* (ластівка), *gallus* (півень) / *gallīna* (курка), *noctua* (сова), *delphinus* (дельфін), *testudo* (черепаха), *rana* (жаба), *anguis* (змія), *colubra* (невелика змія), *vīpera* (змія), *apis* (бджола), *musca* (муха), *culex* (комар), *serpens* (змія), а також іменники, які належать до класу *nomīna collectīva*, – *pecus* (скот), *grex* (стадо), *thripes* (комахи), а також гіперонім *avis* (птах).

У проаналізованих пареміях шляхом метафоричного зіставлення зоолексем реалізуються бінарні й тернарні опозиції, в яких зафіксовані певні позитивні або негативні якості чи характеристики:

- ✓ лев – символ хоробрості, олень – похлихливості: **in pace leōnes, in bello (proelio) cervi** – у мирний час леви, на війні – олені;
- ✓ лев – символ відважності, ягня – похлихливості, лисиця – хитрості: **agnum ubi leōnis pellis deficit, vulpīnam induendam esse** – якщо у вівці немає шкури лева, їй слід одягти шкуру лисиці, тобто, хто не має сили, повинен бути хитрим;
- ✓ вовк – символ сили, жорстокості, зухвалості, люті, підступності і ягня – уособлення віктимності, безволля, слабкості, покірності: (1) **ovem in fronte, lupum in corde gerit** – на вигляд вівця, а всередині вовк; (2) **pelle sub agnīna latitat mens saepe lupīna** – під овчею шкурою часто ховається вовча вдача; (3) **infra quod fluvium turbet, lupus arguit** – вовк звинувачує ягня в тому, що воно каламутить річку нижче нього;
- ✓ кінь – уособлення благородства і осел – простоти, низького походження: (1) **qui fuit hic asīnus, non ibi fiet equus** – хто був ослом, той не стане конем; (2) **ab equis ad asīnos (ab equo ad asīnum)** – з коней в осли;
- ✓ орел (хижий птах, який уособлює щось відважне, могутнє, величне, значне, яке порівнюється із чимось незначним, несуттєвим або слабким) – голуб / голубка (лагідність, спокій, миролюбство): **aquīla non genērat columbam** – орел не породжує голуба (голубку);
- ✓ орел (представник родини яструбових, який високо літає) – сова (птах, на якого полюють представники родини яструбових), фактично, мисливець і жертва: **aquīlam noctuae compāras** – порівнюєш орла та сову.

Значний інтерес становлять виявлені нами метафоричні бінарні опозиції «велике» і «мале», «значне» й «несуттєве» (слон і муха, слон і комар, орел і комахи, курка й бик): (1) **elephantem e musca facere** – робити з мухи слона; (2) **culicem non curat elephantus** – слон не зважає на комара; (3) **aquīla non captat muscas** – орел не ловить мух; (4) **aquīla thripes aspicias** – орел наглядатиме за комахами; (5) **excolāre culicem, came(l)lum autem glutire** – проціджувати комара, а верблюда проковтнути; (6) **gallīnam dat, ut taurum recipiat** – він дає курку, щоб отримати бика.

Також, відповідно до традиції, яка широко представлена в античних пареміях і середньовічних бестіаріях, вовк уособлює собою пильність, обачність, розум: (1) **cautus enim metuit fovēam lupus** – обережний вовк навіть ями боїться; (2) **agro, qui latitat, lupus agnum prendere vitat** – де вовк лігво має, там ягнят не

хапає; (3) **lupus vetus non cadet in fovēam** – старий вовк не потрапляє в яму.

У проаналізованих пареміях образ вовка алегорично використовується для позначення незмінності людського характеру, природи людини: (1) **cum lupus addiscit psalmos, desiderat agnos** – коли вовк псалом вивчає, він усе одно ягнят бажає; (2) **lupus pilum mutat, non mentem** – вовк міняє шкуру, а не розум (спосіб мислення); (3) **in discendo lupus nimis affirmans ait agnus** – коли навчаєш вовка мови, то він завжди скаже «ягня».

Уособленням хитрості й обережності є лисиця: (1) **annōsa vulpes haud capitur laqueo** – стару лисицю зовсім нелегко заманити в пастку; (2) **vulpes pilum mutat, non mores** – лисиця міняє шерсть, а не норів (лис міняє шерсть, а не вдачу).

Щодо собаки, то в більшості латинськомовних паремій зафіксовано негативні риси, боягузтво й підлість зокрема: (1) **canis timīdus vehementius latrat quam mordet (pl. canes timīdi vehementius latrant quam mordent)** – боязкий собака гавкає сильніше, ніж кусає; (2) **cave tibi a cane mutō et aquā silente** – бережися тихого пса та спокійної води.

Осел, з одного боку, традиційно символізує тупість, обмеженість, некомпетентність, наприклад: (1) **asīnus in unguento** – осел серед парфумів (осел у парфумерній крамниці); (2) **quo asīnus de pipēre?** – що осел розуміється на перці? (3) **asīnus ad lyram** – осел біля ліри (сfr. з укр. «як вовк на зорях; (розуміється) як сліпий на кольорах»); (4) **asīnus inter simias** – осел серед мавп, тобто обмежена особа, яку такою виставляють інші обмежені особи; (5) **asīnus asinōrum in secula seculōrum** – осел із ослів на віки вічні. З іншого боку, осел асоціюється з тяжкою чи марною працею, а також упертістю: (1) **asīnum sub fræno currere docere** – вчити осла підкорятися віжкам; (2) **ad res portandas asini vocitantur ad aulam** – ослів кличуть на подвір'я для перевозу вантажів.

Образ змії в латинськомовних пареміях має негативну конотацію, змія асоціюється з підступністю та невдячністю: (1) **etiam parvulae serpentes nocent** – навіть маленькі змії шкодять; (2) **vipēram sub ala nutricare** – вигодовувати гадюку за пазухою; (3) **(latet) anguis in herbā** – (ховається) змія в траві (про приховану небезпеку).

Ягня символізує лагідність і спокійність: **aede tua magnus, aliēna sis velut agnus** – у своєму домі будь господарем, а в чужому, немов ягня.

Цікавими є опозиції філософського плану, наприклад, старість, смерть, втрата влади: (1) **mortuo leōni et lepōres insultant** – над мертвим левом і зайці насміхаються; (2) **annōso leōni vel lepōres insultant** – над старим левом навіть зайці насміхаються; (3) **leōnem mortuum etiam et catūli mordent** – мертвого лева навіть цуценята кусають.

Отже, дослідження паремій із зоолексемами сприяє більш поглибленому вивченню численних питань, як-от: взаємозв'язок мови й мислення, мови й пізнання, мови й культури, міжмовних запозичень у діахронії. Здійснена розвідка засвідчила, що пареміологічний потенціал зоолексем зумовлений тим, що спостереження античної, а згодом і середньовічної людини за представниками тваринного світу, їхніми звичками й поведінкою слугували цінним джерелом метафоризації та антропоморфізму. Зоолексеми, які слугують ядром проаналізованих пареміологічних одиниць, притаманна естимативність й аксіологічність, вони можуть мати експліцитно чи імпліцитно виражену негативну, позитивну або нейтральну конотацію. Особливість латинськомовних паремій полягає в тому, що вони слугують універсальною метафорою, своєрідним

культурним кодом, в якому «закарбовані» типові ситуації, загальновідомі, так звані вічні правила чи принципи поведінки, моральні закони, що були сформульовані на основі накопиченого колективного життєвого досвіду, і значна частина яких не втратила своєї актуальності й у ХХІ столітті.

Виконане дослідження не претендує на вичерпне висвітлення питання втілення фрагменту мовної картини світу в латинськомовних зоопареміях. Перспективи подальших наукових розвідок авторка вбачає в розширенні джерельної бази й доповненні корпусу досліджуваних одиниць, акцентуації уваги на синтаксичній структурі зоопаремій, проведенні компаративного аналізу зоопаремій на матеріалі мов, які належать до різних мовних груп.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабичев Н. Т., Боровский Я. М. Словарь латинских крылатых слов : 2500 единиц; под ред. Я. М. Боровского. 2-е изд., стереотип. Москва : рус. яз, 1986. 960 с.
2. Беляева О. М., Ждан В. М., Цісик А. З. Латинсько-український медичний енциклопедичний словник у 2 т. Т. 2 N. – Додаток 12. Київ: ВСВ «Медицина», 2020. 447 с.
3. Голубовська І. О. Етноспецифічні константи мовної свідомості : автореф. дис... д-ра філол. наук. Київ : Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. 2004. 38 с.
4. Грущак О. Концепт «праця» в латинських та українських пареміях. Молодь і ринок. 2012. № 12. С. 131-135.
5. фон Гумбольдт В. Язык и философия культуры. Москва : Прогресс, 1985. 452 с.
6. Колоїз Ж. В. Малюга Н. М., Шарманова Н. М. Українська пареміологія: навчальний посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Кривий Ріг: КПІ ДВНЗ «КНУ», 2014. 349 с.
7. Корж Н.Г., Луцька Ф.Й. Из скарбниці античної мудрості. Київ : Вища школа, 1988. 320 с.
8. Красовська К. В. Зв'язок концептуальної та мовної картин світу з етнічною ментальністю. Культура народів Причорномор'я. 2009. № 154. С. 120-123.
9. Науменко Н. П., Шибяева И. В. Структурно-семантический анализ латинских паремий (на материале французских, испанских, русских текстов) / Культура народів Причорномор'я. 2013. № 255. С. 104-108.
10. Петришин М. Й. Зооморфна метафора в латинських прислів'ях і приказках. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. «Філологічна». 2015. Вип. 51. С. 285-287.
11. Петришин М. Й. Концепт життя крізь призму латинських паремій. Закарпатські філологічні студії. Вип 11. Том. 2. С. 37-41.
12. Серегина М. А. Когнитивные аспекты русской и немецкой паремиологии. Когнитивная структура паремиологической картины мира русских и немцев. Saarbrücken: Lambert Academic Publishing, 2012. 289 с.
13. Третьякова К. В. Фауноназвы в латинських пареміях. *Studia Linguistica*. 2014. Вип. 8. С. 63-67.
14. Цимбалюк Ю. В. Латинські прислів'я і приказки. Латинские пословицы и поговорки. *Proverbia et lieta Latina*. Київ: Вища школа, 1990. 436 с.
15. Ширинова С. А. Зоонимы в лезгинской и английской паремиологической картине мира (на примере волка и собаки). Историческая и социально-

УДК 378. 12-057.875

Беляєва О. М., Гончарова Є. Є.

**Українська медична стоматологічна академія м. Полтава
ВПЛИВ СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВИКЛАДАЧІВ ЗІ
СТУДЕНТАМИ НА УСПІШНЕ ПРОХОДЖЕННЯ АДАПТАЦІЙНОГО
ПЕРІОДУ ПЕРШОКУРСНИКАМИ**

У статті процес адаптації студентів до навчання у ЗВО розглядається як важливий компонент плідної навчальної діяльності. Проаналізовано певні аспекти вирішення проблеми успішного проходження адаптаційного періоду студентами-першокурсниками та їх соціалізації в новому оточенні, а саме: необхідність створення комфортного педагогічного середовища, реалізація дидактичної взаємодії в системі «викладач-студент» з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей суб'єктів навчального процесу та на основі аналізу визначених шляхом моніторингу типових й індивідуальних труднощів першокурсників; фахово-зорієнтований, цілеспрямовано-деталізований виклад навчального матеріалу з метою формування соціальної мотивації щодо ставлення до майбутньої професії.

Ключові слова: адаптація, адаптаційний період, студент-першокурсник, дидактична система, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, соціалізація.

The paper considers the process of adaptation of students to study in HEI as an important component of the effective academic activity. Certain aspects of solving the problem of successful completion of the adaptation period by first-year students and their socialization in the new environment have been analyzed, namely the need to create a comfortable educational environment, implementation of didactic interaction in the system of “teacher-student” relationship taking into account individual psychological characteristics of the students; profession-oriented and purposeful-detailed presentation of teaching material to form social motivation in relation to the future profession, based on the analysis of typical and individual challenges that freshmen can face.

Keywords: adaptation, adaptation period, freshman, didactic system, subject-to-subject interaction, socialization.

В статье процесс адаптации студентов к обучению в ЗВО рассматривается как важнейший компонент плодотворной учебной деятельности. Проанализированы определенные аспекты решения проблемы успешного прохождения адаптационного периода студентами-первокурсниками и их социализации в новом окружении, а именно: необходимость создания комфортной педагогической среды, реализации дидактического взаимодействия в системе «преподаватель-студент» с учетом индивидуально-психологических особенностей субъектов учебного процесса и на основании анализа определенных путем мониторинга типичных и индивидуальных затруднений первокурсников; профессионально-ориентированное, целеустремленно-детализированное изложение учебного материала с целью формирования социальной мотивации по отношению к будущей профессии.

Ключевые слова: адаптация, адаптационный период, студент-первокурсник, дидактическая система, субъект-субъектные взаимодействия, социализация.